78
К 815

Явор Конов

ЗА ДЖОЗЕФО ЦАРЛИНО И ИЗКУСТВОТО НА КОНТРАПУНКТА

СЪДЪРЖАНИЕ

Встъпителни думи 7

Глава I: ЦАРЛИНО – ЖИВОТ И ТВОРЧЕСТВО (ОБЩ ПОГЛЕД) 11

Глава II: ОСНОВНИ АСПЕКТИ НА ПРАКТИКАТА И ТЕОРИЯТА НА КОНТРАПУНКТА В БЛИЗКИТЕ ДО ЦАРЛИНО ВРЕМЕНА И ШКОЛИ 23

Глава III: ВЕНЕЦИЯ ОТ ЕПОХАТА НА ЦАРЛИНО – ГРАДЪТ, БАЗИЛИКАТА, ШКОЛАТА 33

Глава IV: "ИЗКУСТВОТО НА КОНТРАПУНКТА" – ПРЕДСТАВЯНЕ И КОМЕНТИРАНЕ НА ТРАКТАТА 43

Глава V: НИЕ ЗА ЦАРЛИНО 227

Глава VI: ПРЕХОДЪТ ОТ КОНТРАПУНКТ КЪМ ХАРМОНИЯ В ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКАТА МУЗИКА 269

Глава VII: ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ СТРАНИЦИ 297

Референтни източници 305

Приложение 325

За автора 329

ВСТЪПИТЕЛНИ ДУМИ

Завършил Средното музикално училище в София със специалност *пиано*, бях приет в Държавната музикална академия в София първоначално като пианист. Впоследствие завърших Теоретичния факултет с *музикознание* (*полифония*, при проф. д.н. Димитър Христов) и *хорово дирижиране* (при проф. Стоян Кралев). Вече второ десетилетие преподавам *полифония* и *четене на партитури* в Югозападния университет "Неофит Рилски" в Благоевград, където съм доцент по полифония.

След майсторски клас по клавесин към Музикална академия "Оторино Респиги", Рим, проведен през 1995 г. в Орвието, Италия, преведох от факсимилни издания двата трактата на французина Дьо Сен Ламбер, върху първия от които защитих дисертация[1]. По-късно преведох трактат върху това как се свири басо континуо[2]. От няколко години работя върху лексикографското наследство на Себастиан дьо Бросар (1655-1730) – големият френски музикант, композитор, библиофил и библиограф, известен най-вече като лексикограф. Дьо Бросар е авторът на първия не само френски, но и първи европейски речник по музика, написан на говорим език (Париж, 1703[3]), с който се слага началото на модерната лексикография в областта на музиката. По повод 300-годишнината от първото издание на речника написах и издадох,

---

[1] Дьо Сен Ламбер: *"Принципите на клавесина"* (Париж, 1702), *"Нов трактат за акомпанимента на клавесин, на орган и на други инструменти"* (Париж, 1707), Явор Конов, *"Първият трактат по клавесин – "Принципите на клавесина", Дьо Сен Ламбер, Париж, 1702"* – дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен доктор, София, 1997. София, Музикално общество "Васил Стефанов", 1998.

[2] В. А. Моцарт: "*Практически елементи на генералбаса*". Анотиран превод Я. Конов. София, Музикално общество "Васил Стефанов", 1999. Оставям настрана въпроса относно авторството на Моцарт. Повече информация вж. в самото издание.

[3] Вж. Brossard, Sébastien de: "*Dictionaire* (sic!, Я. К.) *de musique, contenant une explication des Termes Grecs, Latins, Italiens, & François, les plus usitez dans la Musique*", seconde édition, Ballard, Paris, 1705, R/Frits Knuf, Hilversum, 1965.

като почит към делото на Дьо Бросар, монографията "*Себастиан дьо Бросар и неговият речник по музика*"[4]. Речник, от факсимилно издание на който (Париж, 1705) направих втория в света превод (след английския от 1982[5]), чието издаване предстои.

След изброените по-горе мои анотирани преводи, у мен, като теоретик и преподавател по полифония, се породи интерес към Джозефо Царлино[6] – големия музикален теоретик и контрапунктист на XVI век.

Разбрах, че може би най-ценното теоретическо наследство, което ни е оставил Царлино, е посветената на практическата музика Книга III от четиритомния му трактат *"Le Istitutioni harmoniche"*[7], *Венеция,*

---

[4] Конов, Я. *"Себастиан дьо Бросар и неговият речник по музика"*, Музикално общество "Васил Стефанов", София, 2003.

[5] Brossard, Sebastien de. "*Dictionary of Music" ("Dictionnaire de Musique"*, Ballard, *Paris, 1703)*, translated and edited by Albion Gruber, Institute of Mediæval Music ("Musical Theorists in Translation", Vol. XII), Henryville-Ottawa-Binningen, 1982.

[6] Gioseffo Zarlino, Zarlinus Clodensis (1517-1590). Правилното произнасяне на фамилното му име е "Дзарлино", но ползвам възприетата у нас лексикална транслитерация "Царлино".

[7] Труден бе изборът ми на най-добрия вариант на български превод на това заглавие. Да вземем първата от двете съставляващи го думи ("Le Istitutioni"). В съвременния италиански език думата istituzione означава "учредяване, основаване", както и "институт, учреждение" (вж. *"Италианско-български речник"*, Велико Търново, "Габеров", 2002). На латински език "institutio, onis" означава "уреждане, устройство", "начин на постъпване, обичай", "учение" (вж. Войнов, М., Милев, А.: *"Латинско-български речник"*, 4-о изд., "Наука и изкуство", София, 1990). Руският превод на заглавието е "Установление/Установления гармонии". Думата "установление" в руския език има всички произтичащи от глаголите "установить" и "устанавливать" значения ("да се постави по надлежен начин", "да се определи, назначи, утвърди, въведе в действие", "да се устрои, да се осъществи", "да се докаже, да се изясни, да се разкрие (напр. истината)" и др.; освен тези значения, "установление" има и смисъла на "закон", както и на "устав" (остаряла форма), вж. Ожегов, С. И.: *"Словарь русского языка"*, издание десятое стереотипное, Издательство "Советская энциклопедия", Москва, 1973). На български език преводът би могъл също да бъде "Установяване(то) (на хармонията" – но "хармония" в смисъл на съзвучаването при контрапунктиране), както и "конституиране(то)", "строене(то)", "строеж(ът)", "построяване(то)", "изграждане(то)", "организация(та)", "организиране(то)", "основаване(то)", "закони(те)", "принципи(те)", "система(та)"... Дотук с първата дума от заглавието. Сега малко за втората дума в заглавието на Царлино – "harmoniche". Царлино всъщност уточнява в заглавната страница на този трети том (от четиритомния трактат "*Le Istitutione harmoniche"*), че той е "относно втората част на музиката, наречена практическа, която е изкуството на контрапункта". Иначе казано, трактатът запознава с

1558. Установих, че този том има един-единствен в света цялостен превод – на английски език[8]. Направих необходимото, за да го имам в ръцете си. Реших, че ще е полезно и интересно и за моите студенти, и за самия мен, а и за редица други интересуващи се читатели, да преведа трактата на Царлино за контрапункта, предлагащ всъщност цялостно запознаване с толкова значим период от историята на западноевропейската музика, респ. свързаните с нея теоретични концепции и произтичащи от тях норми[9], така че българският читател да разполага с един *извор* от много висок клас[10].

И така, след като установих колко трудно бе да събера информация за Царлино (при това информация твърде бедна, предимно обобщава-

---

това как се композира. За да не се разпростирам, ще отбележа накратко, че и век след Царлино, т.е. и през седемнадесетото столетие, а и след това, в музикалната теория и практика биват използвани като синоними термините "contrapunctus", "compositio" и "armonia", като постепенно се обособяват (и изясняват), вече компаративно-диференциално, термините (и свързаните с тях представи за) "контрапункт", "хармония" и "композиция", натоварвани семантично съобразно време и място (школа, автор, творба...). Така че преводът на думата "harmoniche" би могъл да бъде както "на хармонията", така и "на контрапунктирането" или "на композицията/композирането". Постепенно редуцирах преводните варианти до най-добрите според мен: "изграждането", или "законите", или "принципите" на "хармонията" (повтарям: в смисъл на "благозвучността", в аспекта на контрапунктичната практика на Виларт и Царлино, а не на тоналната акордика например). Спрях се на първия от тези варианти.

[8] Gioseffo Zarlino: "*The Art of Counterpoint*", translated by Guy A. Marco and Claude V. Palisca, Yale University Press, New Haven and London, 1968. Този превод е включен в поредицата *Преводи на музикална теория* (*Music theory translation series*), чийто общ редактор е C. Palisca.

[9] В работата си съм ползвал и следните издания: на английски език е преведена цялата Част III от този трактат (Gioseffo Zarlino: "*The Art of Counterpoint*", translated by Guy A. Marco and Claude V. Palisca, Yale University Press, New Haven and London, 1968); на руски език от "*Le Istitutioni harmoniche*" ("*Установления гармонии*") са преведени и публикувани: Предговор, Глави №№ 1, 2, 3, 4 и 20 от Първа част, Глави №№ 7, 8 и 9 от Втора част, Глави №№ 1, 10, 27, 46, 49, 51, 54, 58, 78 и 80 от Трета част, Глави №№ 2, 10, 32, 33, 34 и 35 от Четвърта част (превод О. П. Римски-Корсаков); преведени са и 4 страници диалог из "*Dimostrationi harmoniche*" ("*Доказательство гармонии*", превод М. Иванов-Борецки) – вж: "*Музыкальная эстетика западноевропейского средневековья и возрождения*" (составление текстов и общая вступительная статья В. П. Шестакова), Музыка, Москва, 1966.

[10] Джозефо Царлино: "*Изкуството на контрапункта*", анотиран превод Я. Конов, София, Музикално общество "Васил Стефанов", 2003.

ща, с много малко изворни материали, от които читателят да може сам да изучава теоретичното му наследство и сам да прави съответни изводи), внимателно проучих всички източници и цялата свързана с Царлино и творчеството му информация, до която можах да се добера. Не открих информация за съществуването на монография, посветена на Царлино (освен една разработка, третираща Царлино като композитор).

Запознавайки се чрез собствен превод с 80-те глави на Книга III, у мен възникна идеята за монография, чрез която да представя Джозефо Царлино, респективно неговата биография и развитие, Венецианската школа, творческото му наследство и значение. Съобразявайки се и с факта, че монографията и преводът ми на *"Изкуството на контрапункта"* няма да бъдат в един и същ том, нито в еднакъв тираж, си позволих преглед, глава по глава, на Книга III, с коментар на текстове и нотни примери на Царлино. Същевременно счетох за важно да поставя акценти върху някои виждания и подходи на (за) Джозефо Царлино за (към) музикалното изкуство и обучението по него, в частност по контрапункт.

Намерих за основателно да предложа и една мозайка от коментирани от мен оценки на музиканти от различни времена и школи (включително и от втората половина на XX столетие и непосредственото начало на XXI столетие) за *явлението Царлино* както и да охарактеризирам прехода от контрапункт към хармония в западноевропейската музика. Читателят, посегнал към монографията, може да прочете главите в различна последователност.

В заключителните страници, след хронологично ситуиране на *"Изкуството на контрапункта"*, презентирам обобщаващото си становище за Царлино като музикант-теоретик (в аспектите на многоглас, контрапункт и хармония, музикална терминология, музикална форма, музикална психология; музикална естетика) и педагог.

С монографията се надявам да разширя кръгозора на студентите, изучаващи изкуството но контрапункта, а и да бъда полезен на любознателните колеги и читатели. С благодарност ще се отнеса към всеки отзив или критична бележка.

Авторът